instagram.com/harmonija_knjige
facebook.com/harmonija_knjige
www.harmonijaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA:
Jordan B. Peterson
Beyond Order: *12 More Rules for Life*

Copyright © 2020 Jordan B. Peterson. Originally published in English by Portfolio, an imprint of Penguin Random House.
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2021

ZA IZDAVAČA:
Marko Sabovljević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Marina Sabovljević

PREVOD:
Nenad Trnavac

LEKTURA I KOREKTURA:
Milica Rakić

ŠTAMPA:
Alpha print, Zemun

TIRAŽ:
1.000

IZDAVAČ:
Publik praktikum
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA:
2021

Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

DR DŽORDAN PITERSON

IZVAN REDA

12 DODATNIH PRAVILA ZA ŽIVOT

HARMONIJA

Posvećeno mojoj supruzi, Tami Morin Roberts Piterson, koju duboko volim već pedeset godina i koja je, po mojoj proceni, zadivljujuća osoba u svakom mogućem smislu.

Sadržaj

Spisak ilustracija 9
Napomena autora u vreme pandemije 11
Uvertira 12

Prvo pravilo – Nemojte olako omalovažavati društvene institucije ili kreativna dostignuća 23
Drugo pravilo – Zamislite šta možete postati, pa se usredsredite na to 58
Treće pravilo – Ne skrivajte neželjeno u magli 85
Četvrto pravilo – Prilika vas čeka tamo gde je odgovornost odbačena 100
Peto pravilo – Nemojte raditi ono što mrzite 120
Šesto pravilo – Odbacite ideologiju 131
Sedmo pravilo – Radite istrajno i marljivo makar na jednoj stvari pa vidite šta će se desiti 147
Osmo pravilo – Pokušajte da jednu sobu u svom domu što više ulepšate 160
Deveto pravilo – Ako vas stara sećanja još uvek uznemiravaju, detaljno ih zapišite 180
Deseto pravilo – Planirajte i marljivo radite da biste održali romantiku u svojoj vezi 206
Jedanaesto pravilo – Ne dozvolite sebi da postanete ogorčeni, arogantni ili prevrtljivi 233
Dvanaesto pravilo – Budite zahvalni uprkos svojoj patnji 270

Zahvalnosti 284

Beleške 289

Spisak ilustracija

1. Luda: Inspirisano ilustracijom *The Fool* Pamele Kolman Smit za Rajder – Vajtov špil tarot-karata (*Rider & Son*, 1910).
2. *Materia prima*: Inspirisano delom *Okultna filozofija Hermesa Trismegistosa* (1613). Takođe i delom *Teorija hermetičke filozofije Hajnriha Nolijusa* (Hanoviae: Apud P. Antonium, 1617).
3. Sveti Georgije ubija aždaju: inspirisano slikom *Sveti Georgije ubija aždaju* Paola Učela (oko 1458).
4. Atlas i Hesperide: inspirisano delom *Atlas i Hesperide* Džona Singera Sardženta (1922–1925).
5. Pali anđeo: inspirisano slikom Aleksandra Kabanela *Pali anđeo* (1847).
6. Na našoj komunalnoj farmi: inspirisano delom *Na našoj komunalnoj farmi nema mesta za sveštenike i kuluke* B. Dejkina (1932).
7. Šegrt: inspirisano slikom *Šegrt* Luja Emila Adana (1914).
8. Irisi: inspirisano slikom *Irisi* Vinsenta Van Goga (1890).
9. Iskušenje Svetog Antonija: inspirisano istoimenim bakrorezom Martina Šongauera (1470–1475).
10. Ljubavni napitak: inspirisano delom Obrija Birdslija *Kako je ser Tristram pio ljubavni napitak* (1893).
11. Satana: Inspirisano ilustracijom *Satana* Gistava Dorea iz knjige „Izgubljeni raj" Džona Miltona (London: Cassell & Company, 1905).
12. Sveti Sebastijan: inspirisano delom *Sveti Sebastijan* Martina Šongauera (oko 1480).

Napomena autora u vreme pandemije

Napisati knjigu koja nije fikcija prilično je nezahvalan zadatak tokom globalne krize uzrokovane širenjem bolesti kovid-19. Apsurdno je, u neku ruku, čak i razmišljati u ovom periodu o bilo čemu drugom osim o toj bolesti. I pored toga, vezati sve misli sadržane u nekom sadašnjem radu za postojanje pandemije – koja će takođe proći – deluje kao greška jer će se svakidašnji životni problemi u jednom trenutku vratiti u prvi plan. To znači da je svako ko sada piše neizbežno osuđen na jednu od dve greške: ili će posvetiti previše pažnje pandemiji koja je ograničenog trajanja, pa će tako napisati knjigu koja će brzo postati zastarela, ili će ignorisati pandemiju, što je kao da velikog ružičastog slona u sobi pokušava da sakrije pod tepih.

Nakon što sam razmislio o ovom problemu i porazgovarao sa svojim izdavačima, odlučio sam da napišem knjigu, „Izvan reda: dvanaest dodatnih pravila za život", u skladu sa planom smišljenim još pre nekoliko godina, i da se koncentrišem na pitanja koja nisu usko vezana za aktuelne okolnosti (između dve greške, dakle, odlučio sam se za drugu). Pretpostavljam da će oni koji su izabrali da čitaju ovu knjigu ili slušaju njenu audio-verziju osetiti određeno olakšanje kada malo skrenu misli sa koronavirusa i njegovih razornih posledica.

Uvertira

Petog februara 2020. godine probudio sam se na intenzivnoj nezi u Moskvi. Bio sam vezan za krevet kaiševima dugim petnaest centimetara zato što sam u nesvesnom stanju pokušavao da izvučem katetere iz ruke i izađem iz sobe. Bio sam zbunjen i frustriran zato što nisam znao gde se nalazim, okružen ljudima koji govore stranim jezikom, a mojoj ćerki Mikaili i njenom suprugu Andreju bile su dozvoljene samo kratke posete, pa nisu mogli da budu uz mene kada sam se probudio. Obuzeo me je bes što se uopšte tu nalazim, pa sam napao ćerku kada mi je došla u posetu nekoliko časova kasnije. Osećao sam se kao da su me izdali, iako je istina bila potpuno suprotna. Ljudi oko mene marljivo su se trudili da izađu u susret mojim mnogobrojnim potrebama iako su bili suočeni sa ogromnim izazovima, koji nužno nastaju kada tražite zdravstvenu zaštitu u stranoj državi. Nisam se sećao nijednog događaja iz prethodnih nekoliko nedelja, a imao sam samo malobrojna i bleda sećanja na period pre toga, koji je počeo mojim odlaskom u bolnicu u Torontu sredinom decembra. Kada se osvrnem na početak godine, vreme provedeno u pisanju ove knjige jedan je od retkih perioda kog se dobro sećam.

Napisao sam i uredio veći deo ove knjige u vreme kada je moju porodicu pogodio niz ozbiljnih zdravstvenih problema koji su se često preklapali i koji su često bili tema javnih rasprava, pa ću ih ovde detaljnije objasniti. Prvo je u januaru 2019. godine Mikaila morala na operaciju da zameni veći deo veštačkog skočnog zgloba koji joj je bio ugrađen desetak godina ranije, ali koji je od početka bio problematičan jer je osećala bolove i imala teškoće prilikom kretanja, a to stanje se s vremenom nepodnošljivo pogoršalo. Proveo sam nedelju dana s njom tokom te procedure i početne faze oporavka u bolnici u švajcarskom gradu Cirihu.

Početkom marta moja supruga Tami morala je da se podvrgne rutinskoj operaciji u Torontu zbog, naizgled, izlečivog i čestog

oblika raka bubrega. Mesec i po dana nakon operacije, kojom joj je uklonjena trećina tog organa, saznali smo da je zapravo u pitanju veoma redak oblik maligniteta kod kog je stopa smrtnosti u prvoj godini blizu sto procenata.

Dve nedelje kasnije, hirurzi su joj odstranili preostale dve trećine bubrega zajedno sa velikim delom povezanog abdominalnog limfnog sistema. Operacija je zaustavila dalji razvoj raka, ali je uzrokovala nakupljanje tečnosti (do četiri litra dnevno) iz njenog sada oštećenog limfnog sistema – stanje poznato kao hilozni ascit – što je bilo skoro jednako opasno kao prvobitni problem. Otputovali smo do jednog medicinskog tima u Filadelfiji koji joj je prvo ubrizgao kontrast od ulja makovog semena, čija je svrha pojačavanje slika dobijenih CT i MRT snimanjem, i devedeset šest časova kasnije nakupljanje tečnosti je prestalo. Ovaj uspeh dogodio se baš na tridesetogodišnjicu našeg braka. Nakon toga, ona se oporavila brzo i potpuno, što je bio pokazatelj njene zadivljujuće snage i otpornosti, i dokaz činjenice da bez makar malo sreće niko od nas ne može da preživi.

Paralelno sa ovim događajima, i moje zdravlje se, nažalost, pogoršavalo. Počeo sam da koristim antianksiozni agens početkom 2017. godine, nakon što mi se pojavila burna autoimuna reakcija na nešto što sam jeo tokom božićnih praznika 2016. godine.[1] Zbog te reakcije na hranu bio sam neprestano i akutno anksiozan, i uvek mi je bilo jako hladno bez obzira na to koliko odeće tokom dana i pokrivača tokom noći imam na sebi. Pored toga, krvni pritisak mi je bio toliko nizak da mi se svaki put kada bih pokušao da ustanem zavrtelo u glavi, pa bih po nekoliko puta morao da čučnem pre nego što ponovo pokušam da ustanem. Takođe me je mučila skoro potpuna nesanica. Naš porodični lekar prepisao mi je benzodiazepin i lek za nesanicu. Drugi lek sam popio svega nekoliko puta i više ga nisam koristio; terapija benzodiazepinom brzo je i u potpunosti otklonila užasne simptome koje sam doživljavao, uključujući i nesanicu, pa je lek za nju postao nepotreban. Nastavio sam da pijem benzodiazepin skoro tri naredne godine, zato što mi je život u tom periodu bio vanredno stresan (period u kom sam iz mirnog života univerzitetskog profesora i kliničara zakoračio u burnu stvarnost

[1] Bolest koja je uništila Mikailin zglob, kao i kuk, takođe je autoimune prirode, a moja supruga imala je neke simptome artritisa slične njenim. Ovo pominjem da bih pojasnio zašto nam je autoimuna reakcija kao mogućnost pala na pamet.

života javne ličnosti), i zato što sam verovao da je ovaj lek relativno bezopasna supstanca, što se često i može čuti za benzodiazepine.

Međutim, sve se promenilo u martu 2019. godine, kada je započela borba moje supruge sa zdravstvenim problemima. Moja anksioznost naglo se pojačala nakon Mikailine hospitalizacije, operacije i oporavka. Zamolio sam našeg porodičnog lekara da mi poveća dozu benzodiazepina da ne bih bio zaokupljen svojom anksioznošću i da ne bih time opterećivao ljude oko sebe. Nažalost, nakon toga su mi se značajno pojačale negativne emocije. Zamolio sam ga da mi ponovo poveća dozu (u tom trenutku suočavali smo se s drugom operacijom moje supruge i pratećim komplikacijama, pa sam pojačanu anksioznost pripisao tom problemu), ali to mi je još više pogoršalo emocionalno stanje. Na kraju sam sve to pripisao ponovnoj pojavi moje sklonosti ka depresiji koja me je godinama mučila,[2] a ne paradoksalnoj reakciji na lek, što mi je kasnije dijagnostikovano. U maju te godine potpuno sam prestao da pijem benzodiazepin pa sam, po preporuci psihijatra, isprobao dve doze ketamina tokom sledeće nedelje. Ketamin je anestetik/psihodelik koji ponekad može da proizvede iznenadna i snažna pozitivna dejstva kod osoba koje pate od depresije. Kod mene je izazvao samo dva devedesetominutna putovanja u pakao. Duboko u sebi sam osećao da treba da me bude sramota zbog svega što sam uradio i da ništa značajno nisam stekao iz svojih pozitivnih iskustava.

Nekoliko dana nakon druge doze ketamina, počeli su da me muče zaista nepodnošljivi akutni efekti prestanka uzimanja benzodiazepina – anksioznost kakvu nikada dotad nisam iskusio, nemir i nekontrolisani nagon za kretanjem (akatizija), misli o samouništenju i potpuno odsustvo osećaja sreće i zadovoljstva. Porodični prijatelj – lekar po profesiji – upozorio me je na opasnosti naglog prekida korišćenja benzodiazepina. Zato sam ponovo počeo da ga pijem, ali u manjoj dozi nego ranije. Mnogi simptomi, ali ne svi, postali su blaži. Da bih se izborio s onima koji su preostali, počeo sam da uzimam i antidepresiv koji mi je mnogo pomogao u prošlosti. Ali sada me je samo još više iscrpljivao, pa sam svakog dana morao da spavam četiri sata duže nego inače, što je bilo posebno problematično jer se dešavalo u periodu kada se Tami suočavala sa ozbiljnim zdravstvenim problemima. Takođe mi je udvostručio ili čak utrostručio apetit.

[2] Skoro dve decenije uzimao sam selektivne inhibitore preuzimanja serotonina, kao što je celeksa, i oni su mi mnogo pomogli. Prestao sam da ih uzimam početkom 2016. godine jer su mi zbog velike promene ishrane postali nepotrebni.

Nakon otprilike tri meseca užasne anksioznosti, hipersomnije, akatizije i pojačanog apetita, otputovao sam na kliniku u Americi koja je tvrdila da je specijalizovana za brzo odvikavanje od benzodiazepina. Uprkos dobrim namerama mnogih njihovih psihijatara, na toj klinici su uspeli samo da mi sporo smanje dozu benzodiazepina. To je izazvalo negativna dejstva koja sam već iskusio i koje ponuđeno bolničko lečenje nije moglo da obuzda i kontroliše u nekoj značajnoj meri.

I pored toga, ostao sam na toj klinici od sredine avgusta, kada se Tami oporavljala od postoperativnih komplikacija, do kraja novembra, kada sam se vratio kući u Toronto u još gorem stanju. Do tog trenutka se akatizija (poremećaj nekontrolisanih pokreta koji sam ranije pomenuo) toliko pogoršala da više nisam ni kraće vreme mogao da sedim niti da se odmorim u bilo kom položaju a da ne osetim oštar bol. U decembru sam se prijavio u lokalnu bolnicu i tada mi se gasi svest o daljim događajima sve do buđenja u Moskvi. Kao što sam kasnije saznao, Mikaila i Andrej su me izveli iz bolnice u Torontu početkom januara 2020. godine jer su bili uvereni da mi terapija koju sam tamo primao više šteti nego što mi koristi (s čim sam se potpuno složio kada su mi objasnili).

Situacija u kojoj sam se našao kada sam se probudio u Rusiji bila je dodatno pogoršana činjenicom da sam u Kanadi zadobio i obostranu upalu pluća, premda ona nije otkrivena niti lečena sve dok nisam došao na intenzivnu negu u Moskvi. Ali glavni razlog zbog kog sam se našao na toj klinici bilo je odvikavanje od benzodiazepina pomoću procedure koja u Severnoj Americi ili nije bila poznata ili se smatrala opasnom. Pošto nisam mogao da podnesem nikakvo dalje smanjenje doze – osim početnog, kom sam bio podvrgnut nekoliko meseci ranije – lekari su me uveli u medicinski indukovanu komu kako bih bio nesvestan tokom najgorih simptoma odvikavanja. Taj režim započeo je 5. januara, trajao je devet dana i za to vreme bio sam priključen na mašinu koja mi je mehanički regulisala disanje. Devet dana kasnije, 14. januara, skinuli su me sa intubacije i anestetika. Probudio sam se na nekoliko časova i tada sam rekao Mikaili da mi se akatizija potpuno povukla, iako se uopšte ne sećam toga.

Devet dana kasnije, 23. januara, premestili su me na odeljenje intenzivne nege specijalizovano za neurološku rehabilitaciju. Sećam se da sam se 26. januara nakratko probudio, pa sam utonuo u desetodnevni period snažnog delirijuma, sve dok mi se svest nije potpuno vratila 5. februara, kao što sam ranije pomenuo. Nakon toga

premešten sam u rehabilitacioni centar u predgrađu Moskve koji je više podsećao na kućni smeštaj nego na bolnicu. Dok sam tamo boravio, morao sam ponovo da naučim da hodam uz i niz stepenice, da zakopčavam dugmad na odeći, da sam legnem u sopstveni krevet, da ispravno postavim šake na kompjutersku tastaturu i kucam. Imao sam određenih problema sa percepcijom, tačnije, nisam baš najbolje umeo da koristim udove za interakciju sa predmetima koje sam opažao. Nekoliko nedelja kasnije, nakon što su problemi sa percepcijom i koordinacijom značajno popustili, Mikaila, Andrej, njihovo dete i ja otputovali smo na Floridu gde smo se nadali mom mirnom oporavku na suncu (što mi je prijalo nakon hladnog sivila moskovske zime). Ovo je period neposredno pred izbijanje pandemije kovid-19.

Na Floridi sam pokušao da se odviknem od lekova koje su mi prepisali na moskovskoj klinici, iako sam i dalje osećao obamrlost u levoj ruci i nozi, povremeno podrhtavanje ta dva ekstremiteta, kao i mišića na čelu, konvulzije i parališuću anksioznost. Svi ovi simptomi značajno su se pojačali kada sam smanjio unos lekova, tako da sam dva meseca kasnije bio primoran da se vratim prvobitnim dozama koje su mi prepisane u Rusiji. To je bio veliki poraz zato što je proces smanjivanja njihove doze bio pokrenut optimizmom koji je na kraju iščezao, i zato što sam ponovo počeo da uzimam lekove iako sam platio visoku cenu pokušavajući da ih se otarasim. Na sreću, članovi porodice i prijatelji bili su uz mene u ovom periodu, i njihovo prisustvo pomoglo mi je da ostanem motivisan i nastavim da se borim iako su simptomi postali nepodnošljivi naročito u jutarnjim časovima.

Do kraja maja, tri meseca nakon što sam napustio Rusiju, postalo je očigledno da mi se stanje pogoršava, a oslanjanje na voljene osobe bilo je neodrživo, a i nije bilo fer prema njima. Mikaila i Andrej stupili su u kontakt sa jednom klinikom u Srbiji koja koristi nov pristup problemu odvikavanja od benzodiazepina, pa su organizovali moj odlazak tamo, dva dana od ponovnog otvaranja države nakon privremenog zatvaranja zbog pandemije.

Neću da tvrdim da je iz događaja koji su zadesili moju suprugu, mene i ljude koji su se o njoj brinuli na kraju proizašla neka veća dobrobit. Ono što se njoj desilo zaista je užasno. Doživljavala je skoro fatalne zdravstvene krize na svaka dva ili tri dana tokom više od pola godine, a potom je morala da se nosi sa mojom bolešću i odsustvom. S druge strane, mene je mučio neprestani strah od mogućeg gubitka osobe s kojom sam zajedno pedeset godina, od toga

trideset godina u braku; bilo mi je užasno teško da posmatram kako ta mogućnost utiče na ostale članove porodice, uključujući i našu decu; teško mi je bilo da posmatram i grozne posledice zavisnosti u koju sam iz neznanja skliznuo. Nemam nameru da bilo šta od toga pretvorim u kliše tvrdeći da nas je to što smo preživeli učinilo boljima. Ali mogu da kažem da je bliski susret sa smrću motivisao moju suprugu da se više posveti svom duhovnom i kreativnom razvoju, a mene da prilikom pisanja i uređivanja ove knjige zadržim samo one reči koje poseduju značaj čak i u okolnostima koje karakteriše ekstremna patnja. Možemo pre svega da se zahvalimo porodici i prijateljima (koji su navedeni u završnom delu knjige) što smo još uvek živi, ali je takođe tačno da mi je udubljenost u pisanje, za koje sam odvajao dovoljno vremena tokom čitavog opisanog perioda – izuzev meseca provedenog u nesvesti u Rusiji – pružila dodatni razlog da živim i sredstvo da testiram održivost misli sa kojima sam se rvao.

Verujem da nikada nisam tvrdio – ni u prethodnim knjigama ni u ovoj – da je dovoljno živeti po pravilima koja sam predstavio. Mislim, i nadam se, da sam tvrdio sledeće: kada vas opkoli i proguta haos, kada vama ili vašoj voljenoj osobi priroda pošalje iskušenje u vidu neke bolesti ili kada tiranija razori neku vrednost koju ste dugo gradili, spasonosno je znati ostatak priče. Sve nesreće samo su gorka polovina priče o postojanju, polovina koja ne uzima u obzir herojski element spasenja niti plemenitost ljudskog duha kom je potrebna određena odgovornost da je nosi na plećima. Ignorišemo drugu stranu priče na sopstvenu štetu jer je život toliko težak da može skupo da nas košta ako izgubimo iz vida taj herojski deo postojanja. Ne želimo da se to desi. Zato moramo da skupimo hrabrost, da vedro podignemo glavu i pažljivo pogledamo stvarnost kako bismo živeli najbolje što možemo.

Posedujete izvore snage na kojima se možete napajati. Često su dovoljni čak i kada ne funkcionišu najbolje. Imate iz čega da učite ako ste spremni da prihvatite svoje greške. Imate lekove i bolnice, lekare i medicinske sestre koji se iskreno i požrtvovano trude da vam pomognu da pregurate svaki dan. Imate i sopstveni karakter i hrabrost. Čak i ako ste primili toliko životnih udaraca da ste spremni da bacite peškir u ring, pomoći će vam karakter i hrabrost bližnjih. Možda ćete pomoću svega toga uspeti da prebrodite teške trenutke. Ja vam mogu reći šta je mene dosad spaslo – ljubav prema porodici; njihova ljubav prema meni; ohrabrenje kojim su me oni i moji prijatelji podsticali; činjenica da me je još uvek čekao smisao u radu

za koji sam mogao čvrsto da se uhvatim dok sam bio u ambisu. Morao sam da nateram sebe da sednem za kompjuter. Morao sam da nateram sebe da se koncentrišem, da dišem i da se uzdržavam od misli „ma nek ide sve đavola" tokom beskrajnih meseci u kojima sam bio obuzet strahom i užasom. Jedva sam uspeo u tome. Često sam bio uveren da ću umreti u jednoj od mnogih bolnica u kojima sam ležao. I verovao sam da ću doživotno biti unakažen ako, na primer, postanem ogorčen. Na svu sreću, izbegao sam takvu sudbinu.

Zar se ne bismo (iako nas to neće uvek izvući iz loše situacije u kojoj se nalazimo) mnogo bolje nosili sa neizvesnošću, užasima prirode, tiranijom kulture i vlastitom i tuđom zlobom kada bismo bili bolji i hrabriji ljudi? Kada bismo težili ka višim vrednostima? Kada bismo bili istinoljubivi? Zar se blagodeti postojanja tada ne bi češće manifestovale oko nas? Kada bismo bili usmereni ka dovoljno plemenitim ciljevima, naoružani odgovarajućom hrabrošću i željom za istinom, zar dobrobiti koje bi iz toga proizašle ne bi bile vredne svih užasa? U redu, te dve strane možda nisu iste težine, ali to je najbliže što možemo prići ravnoteži. Ovakav pristup životu makar će nam obezbediti smisao koji neće dozvoliti da nas susreti sa životnim užasima izopače i pretvore okolni svet u nešto što podseća na pakao.

Zašto *Izvan reda*? Odgovor je u neku ruku jednostavan. Red je istražena teritorija. Na njoj se nalazimo kada postupci koje smatramo prikladnim proizvode željene rezultate. Takve ishode doživljavamo kao pozitivne zato što nam pre svega pokazuju da smo se približili onome što želimo i da je naša teorija o tome kako svet funkcioniše dovoljno precizna. Bez obzira na to, svako stanje reda, koliko god bilo bezbedno i udobno, ima svoje mane. Nikada nećemo u potpunosti znati kako da se ponašamo u svetu – delom jer nikada ne možemo obuhvatiti neograničeno prostranstvo nepoznatog, delom zato što često namerno zatvaramo oči pred nekim pojavama i delom zato što svet nastavlja da se menja na neočekivane načine, u skladu sa svojim entropijskim karakterom. Pored toga, red koji želimo da nametnemo svetu može postati suviše krut usled nepromišljenih težnji da se iskoreni svaki pokušaj razmatranja nečega novog i nepoznatog. Kada takve težnje odu suviše daleko, javlja se pretnja u vidu totalitarizma, podstaknuta željom da se uspostavi potpuna kontrola tamo gde je to nemoguće, čak i u teoriji. To podrazumeva rizično suzbijanje svih psihičkih i društvenih promena kojima se postiže neophodno prilagođavanje večno promenljivom svetu. Tako se neizbežno suočavamo sa potrebom da izađemo izvan granica reda, da kročimo u njegovu suprotnost: u haos.

Red je teritorija gde se manifestuje ono što želimo – kada postupamo u skladu sa svojom teško stečenom mudrošću. Haos je teritorija gde ono što ne očekujemo ili za šta smo bili slepi iskače pred nas iz potencijala našeg okruženja. Činjenica da se nešto u prošlosti dogodilo mnogo puta, nije garancija da će nastaviti da se događa na isti način.[1] Zauvek će postojati područje izvan onoga što znamo i što smo sposobni da predvidimo. Haos je anomalija, novina, nepredvidljivost, transformacija, poremećaj, a često i pad, kada se ispostavi da nešto što smo uzimali zdravo za gotovo uopšte nije pouzdano. Ponekad se manifestuje nežno, otkrivajući svoje tajne kroz iskustava zbog kojih postajemo radoznali, opčinjeni i zainteresovani. Ovo se često dešava, mada ne i nužno, kada onome što ne razumemo pristupimo dobrovoljno, uz pažljivu pripremu i disciplinu. U drugim slučajevima, ono neočekivano se manifestuje iznenada, igrom slučaja, i na strašan način, pa ostajemo neispunjeni, i raspadamo se tako da se samo teškom mukom možemo ponovo sastaviti – ako uopšte možemo.

U njihovom međusobnom odnosu, ni za stanje reda ni za stanje haosa ne može se reći da je po svojoj prirodi bolje od onog drugog. To je pogrešan način da se ovaj odnos posmatra. Uprkos tome, u svojoj prethodnoj knjizi, *Dvanaest pravila za život: protivotrov za haos*, više sam se posvetio pitanju kako se negativne posledice prevelikog haosa mogu otkloniti ili makar ublažiti.[2] Na iznenadnu i nepredvidljivu promenu reagujemo tako što se fiziološki i psihički pripremamo za najgore. A pošto samo Bog zna šta je tačno to najgore, mi u svom neznanju moramo da se pripremimo za sve mogućnosti. Problem sa tom kontinuiranom pripremom je u tome što nas ona s vremenom iscrpljuje. Ali to nikako ne znači da haos treba eliminisati (što je, uostalom, i nemoguće), premda se sa nepoznatim moramo pažljivo i oprezno suočavati, što moja prethodna knjiga uporno naglašava. Sve ono što novina ne dodirne, stagnira, i svakako se može reći da bi život bez znatiželje – instinkta koji nas gura u nepoznato – bio mnogo skromniji oblik postojanja. Ono što je novo takođe je i uzbudljivo, opčinjavajuće i provokativno, pod uslovom da brzina kojom prodire u naš život ne podriva i ne destabilizuje naše uravnoteženo stanje postojanja.

Poput *Dvanaest pravila za život*, i ova knjiga nudi objašnjenje pravila koja su deo veće liste od ukupno četrdeset dva pravila, prvobitno objavljene i popularizovane na sajtu za pitanja i odgovore *Quora*. Za razliku od prethodne knjige, *Izvan reda* kao svoju glavnu temu istražuje pitanje kako se na najpovoljniji način mogu izbeći opasnosti prenaglašene bezbednosti i kontrole. Pošto je naše

razumevanje sveta nedovoljno (što ustanovimo kada ono što pokušavamo da kontrolišemo svejedno krene naopako), potrebno je da jednom nogom stojimo na području reda, a da drugom ispitivački i oprezno zakoračimo izvan njega. Tako možemo da istražujemo i pronađemo najdublja značenja stojeći na samoj granici, dovoljno bezbedni da svoj strah možemo držati pod kontrolom, ali istovremeno sposobni da učimo suočavajući se sa pojavama na koje se još nismo prilagodili ili sa kojima se još nismo pomirili. Upravo nas ovaj nagon za značenjima, za smislom – koji je mnogo dublji od prostih misli – ispravno orijentiše u životu i dovodi u položaj u kom nas nepoznato neće razoriti, niti će nas zastareli, suviše uski ili nadmeni sistemi vrednosti osakatiti i uspavati.

O čemu sam ja, tačno, pisao? Prvo pravilo opisuje odnos između stabilne i predvidljive društvene strukture i duševnog zdravlja pojedinca, i ističe argumente zašto takvu strukturu moraju da ažuriraju i osavremenjuju kreativni ljudi da bi očuvala svoju vitalnost. Drugo pravilo analizira više vekova staru alhemijsku sliku oslanjajući se na nekoliko priča – drevnih i savremenih – kojima rasvetljava prirodu i razvoj integrisane ljudske ličnosti. Treće pravilo objašnjava koliko je opasno izbegavati informacije (ključne za kontinuirano podmlađivanje i obnavljanje psihe) na koje nas upozoravaju negativna osećanja, kao što su strah, anksioznost ili bol.

Četvrto pravilo kaže da se smisao, pomoću kog ljudi mogu da prebrode teška vremena, ne može pronaći u sreći, koja je prolazne prirode, već u dobrovoljnom i zrelom prihvatanju odgovornosti za sebe i druge. Peto pravilo oslanja se na jedan primer iz moje prakse, dok sam radio kao klinički psiholog, koji ilustruje ličnu i društvenu neophodnost poštovanja zapovesti savesti. Šesto pravilo upozorava na opasnosti koje vrebaju kada uzroke složenih individualnih i socijalnih problema tražimo u samo jednom faktoru kao što je pol, klasa ili moć.

Sedmo pravilo prikazuje ključnu vezu između disciplinovanog stremljenja u jednom pravcu i obrazovanja individualnog karaktera sposobnog da izdrži razne nedaće. Osmo pravilo ističe vitalnu važnost estetskog iskustva kao putokaza ka onom istinitom, dobrom i održivom u ljudskom svetu iskustva. Deveto pravilo kaže da se možemo osloboditi negativnih emocija iz ranijih iskustava, zbog kojih osećamo strah i bol i sada, kada ih se prisetimo, i svojevoljno i verbalno ih istražimo i ponovo razmotrimo.

Deseto pravilo naglašava važnost otvorenih pregovora da bi se održala dobra volja, međusobno poštovanje i iskrena saradnja bez

kojih nema istinske romanse i ljubavi. Jedanaesto pravilo opisuje svet ljudskog iskustva i objašnjava šta motiviše tri uobičajena ali opasna obrasca psihičke reakcije, izlaže njihove katastrofalne posledice i predlaže alternativni put. Dvanaesto pravilo kaže da je iskazivanje zahvalnosti uprkos neizbežnim životnim tragedijama osnovna manifestacija zadivljujuće moralne hrabrosti neophodne za nastavak našeg teškog marša uzbrdo.[3]

Nadam se da sam bio mudriji u objašnjavanju druge grupe dvanaest pravila nego što sam bio pre četiri godine kada sam pisao o prvoj grupi. Ako je tako, za to su u velikoj meri zaslužne povratne informacije i reakcije koje sam dobijao dok sam se trudio da formulišem svoje ideje za publiku širom sveta, bilo da sam joj se obraćao neposredno, putem *Jutjuba*, svog podkasta ili bloga.[4] Stoga se nadam da sam uspeo da razjasnim neka od pitanja koja možda nisu bila optimalno razrađena u mom prethodnom delu i da sam dobro predstavio sve novine koje sadrži ova knjiga. Nadam se i da će ova knjiga ljudima pomoći kao što im je, čini se, pomogao prvi niz od dvanaest pravila. Osećam ogromno zadovoljstvo zbog činjenice da se od velikog broja ljudi može čuti da su ih nadahnule misli i priče koje sam imao privilegiju da podelim sa svetom.

---

[3] Možda će vam biti zanimljiv podatak da su ova i prethodna knjiga – iako su obe zasebne celine – dizajnirane kao par da bi se predstavila ravnoteža koju obe nastoje da opišu. Iz tog razloga su korice prve knjige bele, a druge crne (barem kada je u pitanju izdanje na engleskom jeziku). Tako sačinjavaju par, kao taoistički jin i jang.
[4] Moj Jutjub kanal možete pronaći na www.youtube.com/user/JordanPetersonVideos. Moj podkast i blog pronaći ćete na jordanbpeterson.com.